

На примере основных и второстепенных улиц промышленных районов Белой Церкви охарактеризованы условия развития, состояние и другие таксационные показатели защитных насаждений. Показана зависимость жизнеспособности древесных пород от видового состава и структуры древостоя и места в нем деревьев. Охарактеризовано влияние на состояние древостоев их удаления от проезжей части, степени истапывания травостоя и почвы, механического повреждения деревьев. Определенное ослабление деревьев дуба обыкновенного, вяза гладкого, липы широколистой и кое-где сердцелистой – следствие конкурентного их угнетения более развитыми спутниками.

Ключевые слова: Белая Церковь, промышленно-транспортная зона города, защитные насаждения улиц, структура древостоев, повреждение древостоев.

Sagdeeva T.Yu. Species Composition and Condition of Protective Plantings of the Streets of Industrial and Transportation Zone in the City of Bila Tserkva

Development conditions, status and other inventory figures of protective plantings are described on the example of major and minor streets of industrial zones of Bila Tserkva. The dependence of the vitality of trees by species composition and structure of the stand and tree place it in is described. The influence of the stands distance from the roadway on their state, the degree of vegetation and soil trampling and also mechanical damage of trees are characterized. Some weakening of oak trees, smooth-leaved elm, small-leaved, and sometimes broad-leaved lime are the result of their competitive inhibition by more advanced satellites.

Keywords: Bila Tserkva, industrial and transportation zone of the city, street protective plantings, stand structure, stand damage.

УДК 582:635.(054+925)(477.46+41)

Доц. О.В. Спрягайло,

канд. біол. наук – Черкаський НУ ім. Б. Хмельницького

ТАКСОНОМІЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ НАЙВАЖЛИВІШИХ ОБ'ЄКТІВ ОЗЕЛЕНЕННЯ СЕРЕДЬНОГО ПОДНІПРОВ'Я

Оцінено таксономічне різноманіття найважливіших паркових об'єктів озеленення Середнього Подніпров'я. Встановлено, що асортимент видів, гібридів та культиварів, що використовуються у парках регіону, змінюється у значних межах – від 11-15 до 147-172. Виділено чотири групи парків за показником видової насиченості: I група (3 об'єкти) – понад 30 видів і внутрішньовидових категорій на 1 га; II (4 об'єкти) – 10-30 таксонів на 1 га; III – від 1 до 10 (25 об'єктів); IV (9 об'єктів) – менше 1. Більшість найважливіших паркових об'єктів озеленення Середнього Подніпров'я мають бідний таксономічний склад і потребують коректування.

Ключові слова: таксономічне різноманіття, парки, видова насиченість, інтродуктивні види, оптимізація.

Вступ. Для успішного забезпечення поліфункціональності об'єктів озеленення часто вирішальною є наявність асортименту деревних рослин, всебічно пристосованих до умов регіону, де їх використовують. У процесі інтродукції нових видів, гібридів і культиварів важливим етапом є оцінювання сучасного стану насаджень із врахуванням реакцій рослин на дію місцевих екологічних факторів.

Відомості про таксономічний склад культивованої дендрофлори України та Середнього Подніпров'я зокрема, представлено у роботах О.Л. Липи [10-12], М.А. Кохна [7-9], Ю.О. Клименка [6] та ін. Деякі питання використання деревних рослин у насадженнях м. Черкаси висвітлено у публікаціях П.М. Потульніцького [13], окремих парках Черкаської обл. – І.Г. Дерія [4-5]. Проте ком-

плексні дослідження культивованої дендрофлори у складі паркових насаджень Середнього Подніпров'я раніше не проводили. Необхідність всебічного оцінювання її сучасного таксономічного складу та його коректування зумовили пріоритетність напрямку досліджень.

Матеріали та методи. Оцінювання видового та внутрішньовидового складу культивованої дендрофлори регіону проводили на основі обстеження семи парків-пам'яток садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення, 33 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва місцевого значення, трьох заповідних урочищ та 31 парків і скверів, що не мають режиму охорони (разом 75 паркових об'єктів). Аналіз таксономічного різноманіття у цій публікації проводили для 41 об'єкта, де трапляється найбільша видова та внутрішньовидова різноманітність. Інвентаризацію наявних насаджень проводили методом маршрутних обстежень. Латинські назви та номенклатуру таксонів приймали згідно з роботами С.Л. Мосякіна та М.М. Федорончука [14] з урахуванням матеріалів довідників "Дендрофлора України. Дикорослі та культивовані дерева й кущі" [1-3].

Результати дослідження та їх обговорення. Асортимент видів, гібридів та культиварів, що використовуються у паркових об'єктах Середнього Подніпров'я, змінюється у значних межах – від 11-15 до 147-172 (рис. 1).

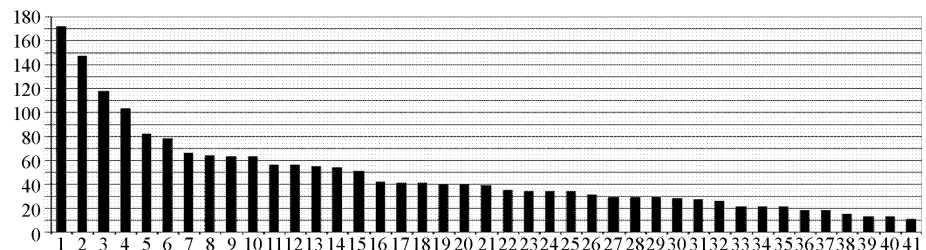

Рис. 1. Таксономічне різноманіття (видів, гібридів і культиварів) найважливіших об'єктів озеленення Середнього Подніпров'я: 1) Ботанічний сад Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького; 2) сільський парк с. Васютинці; 3) парк "Ювілейний", м. Черкаси; 4) Лозуватський дендропарк; 5) парк Перемоги, м. Черкаси; 6) парк санаторію "Мошногір'я"; 7) парк Мліївського інституту помології; 8) парк Золотоніської санаторної школи; 9) Васютинський шкільний парк; 10) Кагарлицький парк; 11) парк 3-ї міської лікарні; 12) Корсунь-Шевченківський парк; 13) Соборний парк, м. Черкаси; 14) парк Маслівського аграрного технікуму; 15) парк хіміків, м. Черкаси; 16) Черкаський дитячий парк; 17) Шевченківський національний заповідник "Тарасова гора, м. Канів"; 18) Ташанський парк; 19) Канівський меморіальний парк; 20) Михайлова гора", с. Прохорівка Канівського району; 21) парк Декабристів, м. Кам'янка; 22) парк першої міської лікарні, м. Черкаси; 23) Золотоніський меморіальний парк; 24) Долина троянд, м. Черкаси; 25) парк Переяслав-Хмельницького музею архітектури та побуту; 26) Смілянський міський парк; 27) парк Слави, м. Шпола; 28) парк обласної лікарні, м. Черкаси; 29) "Замкова гора", м. Чигирин; 30) парк с. Мали Канівці Чорнобайвського району; 31) природно-історичний комплекс Г.С. Сковороди, с. Каврай Золотоніського району; 32) Звенигородський міський парк ім. Т. Шевченка; 33) Козачанський парк; 34) Даріївський парк, м. Шпола; 35) Великобурімський парк; 36) Переяслав-Хмельницький міський парк; 37) парк "Соснівський", м. Черкаси; 38) парк ім. Шевченка, м. Чигирин; 39) парк "Перемога" м. Звенигородка; 40) Будищанський парк; 41) Дитячий парк, м. Шпола

Найбільшим таксономічним різноманіттям у регіоні відзначаються два об'єкти, створені у ХХ ст. – Ботанічний сад Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького і Васютинський сільський дендропарк (с. Васютинці Чорнобаївського р-ну Черкаської обл.). На їхніх незначних територіях (близько 4,5 га кожна) зібрано колекції деревних рослин, що налічують відповідно 172 та 147 видів та внутрішньовидових категорій. Обидва об'єкти створювали із науковою та пізнавальною метою та часто використовують для проведення навчальних екскурсій учнів і студентів. У списку інтродукованих видів зазначених осередків культивованої дендрофлори є таксони, представники яких не трапляються більше в жодному з об'єктів озеленення Середнього Подніпров'я. Це зокрема: *Abies fraseri* (Pursh.) Poir., *Pterocarya pterocarpa* (Michx.) Kunth., *Securinega suffruticosa* (Pall.) Rehder (Ботанічний сад ЧНУ), *Koeleruteria paniculata* Laxm., *Pentaphylloides fruticosa* (L.) O. Schwarz., *Halimodendron halodendron* (Pall.) Voss., *Paulownia tomentosa* (Thunb.) Steud. (Васютинський дендропарк).

Частину видів з колекцій обох об'єктів за час їхнього існування було втрачено. Основні втрати таксономічної різноманітності Ботанічного саду ЧНУ пов'язані із зменшенням майже втричі його території – від 11,6 га до 4,58 га. Окрім цього, частина видів обох колекцій загинула від дії несприятливих екологічних факторів – весняних і осінніх заморозків, критичних зимових температур, посухи, вітроламів та ін. Це зокрема: *Ephedra equisetina* Bunge, *Buddleia davidii* Franch., *Wisteria sinensis* (Sims) Sweet, кілька видів роду *Magnolia* L. та ін.

За останні кілька років зусиллями викладачів ННІ природничих наук Черкаського національного університету колекційне багатство дендрофлори Ботанічного саду ЧНУ поповнилося кількома видами природної флори України, привезеними із Карпат (*Abies alba* Mill., *Rhododendron myrtifolium* Schott and Kotschy), Холодного Яру (*Euonymus nana* Bieb., *Daphne cneorum* L.), а також – інтродукованими видами і культиварами роду *Picea* A. Dietr. (*P. abies* (L.) H. Karst. 'Nidiformis', 'Viminalis', 'Boberskii', 'Virgata', 'Reflexa', *P. obovata* Ledeb. 'Densifolia', *Picea mariana* (Miller) Britt. 'Doumetii' та 'Glaucua', *Picea schrenkiana* Fisch., *P. jesoensis* Carriere, *P. engelmannii* Engelm. та ін.), переданими співробітниками НБС ім. М.М. Гришка НАН України.

Значним таксономічним різноманіттям відзначаються кілька інших об'єктів, створених у середині ХХ ст. – парки "Перемоги" у м. Черкаси та сільський дендропарк у с. Лозуватка Шполянського р-ну. У їхніх насадженнях трапляються відповідно 82 та 103 видів, гібридів та культиварів деревних рослин.

Основою насаджень парку "Перемога" є *Acer platanoides* L., *Populus nigra* L., *P. italica* (Du Roi) Moench, *Salix alba* L., *Tilia cordata* Mill., хоча тут також широко використано цінні декоративні інтродуковані види та внутрішньовидові категорії – *Tamarix ramosissima* Ledeb., *Spiraea* × *bumalda* Burv., *Picea abies* 'Viminalis', *Thuja occidentalis* L. 'Ericoides', *Salix matsudana* Koidz. 'Tortuosa', *Philadelphus* × *lemoinei* Lemoine, *Weigela florida* (Bunge) A. DC. тощо.

Значну кількість таксонів декоративних дерев, кущів і ліан залучено під час створення сільського парку у с. Лозуватка. Тут, зокрема, зростають: *Metasequoia glyptostroboides* Hu et W.C. Cheng, *Thuja plicata* D. Don 'Zebrina',

Pyrus ussuriensis Maxim., *Quercus castaneifolia* C.A. Mey., *Syringa josikae* J. Jack. ex Rchb., *Staphylea pinnata* L., *Sambucus nigra* L. 'Laciniata', *Fraxinus excelsior* L. 'Diversifolia Pendula', *Acer platanoides* 'Dissectum'. Окрім цього, у парку є алейні посадки з *Thuja occidentalis* 'Columna' і *Quercus robur* L. 'Fastigiata', які створюють своєрідний колорит.

Видове багатство парків, створених у XVIII-XIX ст. (парк санаторію "Мошногір'я", парк Мліївського інституту помології, Кагарлицький парк, Корсунь-Шевченківський парк, Ташанський парк, парк Декабристів у м. Кам'янка, Смілянський міський парк), формувалося із різноманіття деревних рослин, висаджених понад 100 років тому, та таксонів, залучених у пізніші періоди (переважно в середині ХХ ст.). Залежно від розміщення, задіяності у суспільному житті, історичних особливостей, адміністративної приналежності, а отже – і ступеня обслуговуваності, такі об'єкти озеленення нині містять 31-78 видів, гібридів і культиварів. Яскравою ознакою цих парків є наявність в основі насаджень аборигенних видів дерев: *Pinus sylvestris* L., *Acer platanoides*, *A. campestre* L., *Tilia cordata*, *Fraxinus excelsior*. З-поміж інтродуцентів тут часто трапляються вікові екземпляри *Pinus nigra* J.F. Arnold, *Celtis occidentalis* L., *Morus alba* L., *Aesculus hippocastanum* L. та ін.

Парк санаторію "Мошногір'я" (залишки колишнього Мошно-Городищенського парку М.С. Воронцова) оновлено на початку 80-х років ХХ ст. для потреб відпочивальників. Тут було висаджено рослини ряду інтродукованих видів, гібридів і культиварів, зокрема: *Cercidiphyllum japonicum* Siebold et Zucc., *Yucca filamentosa* L., *Tamarix ramosissima*, *Robinia viscosa* Vent., *Campsis radicans* (L.) Seem., *Spiraea* × *vanhouttei* (Briot) Zabel, *Thuja occidentalis* 'Ericoides' та ін.

У ХХ ст. відчутно змінився таксономічний склад й інших старовинних парків. У їхніх насадженнях з'явилися *Picea abies* 'Nidiformis', *Picea glauca* (Moench) Voss 'Conica', *Fraxinus excelsior* 'Pendula' (с. Мліїв), *Symphoricarpos albus* (L.) Schott, *Ptelea trifoliata* L., *Acer platanoides* 'Schwedlerii' (м. Кагарлик), *Thuja occidentalis* 'Fastigiata', *Juniperus communis* L. 'Hybernica' (м. Корсунь-Шевченківський), *Physocarpus opulifolius* (L.) Maxim., *Gleditchia triacanthos* L. 'Inermis' (м. Кам'янка) тощо.

Частина старовинних парків перебувають у стадії занепаду і втратила своє початкове різноманіття. Такими є Козачанський парк (с. Козацьке Звенигородського р-ну), Будищанський парк (с. Будище Звенигородського р-ну), Даріївський парк (м. Шпола), Великобурімський парк (с. Велика Бурімка Чорнобаївського р-ну), "Михайлова гора" (с. Прохорівка Канівського р-ну). На території зазначених об'єктів збереглися вікові дерева *Picea abies*, *Fraxinus excelsior* (с. Козацьке), *Aesculus hippocastanum*, *Quercus robur*, *Pinus sylvestris* (с. Будище), *Fagus sylvatica* L., *Carpinus betulus* L., *Quercus robur* 'Fastigiata' (м. Шпола), *Populus alba*, *Populus nigra* (с. Велика Бурімка), *Gleditchia triacanthos*, *Tilia cordata* (с. Прохорівка).

Порівняно різноманітними є насадження у деяких спеціалізованих парках, закладених з навчально-виховною метою (парк Золотоніської санаторної школи – 63 видів і внутрішньовидових категорій деревних рослин, Васютинський шкільний парк – 62, парк Маслівського аграрного технікуму – 54), для озе-

лення лікарень (парк Черкаської міської лікарні № 3-56, Черкаської міської лікарні № 1-35). Тут, зокрема, використано: *Swida alba* (L.) Opiz 'Albo-marginata', *Rhodotypos kerrioides* Ziebold et Zucc., *Cotinus coggygria* Scop. (м. Золотоноша), *Metasequoia glyptostroboides*, *Juniperus sabina* L. 'Variegata', *Maclura pomifera* (Raf.) Schneid. (с. Васютинці), *Taxus baccata* L., *Acer ginnala* Maxim., *Tilia petiolaris* D.C. (с. Маслівка), *Populus bolleana* Lauche, *Styphnolobium japonicum* (L.) Schott., *Spiraea salicifolia* L. (м. Черкаси).

У межах 29-56 видів дерев, кущів та ліан зафіксовано таксономічне різноманіття досить відвідуваних об'єктів – меморіальних (Соборний парк м. Черкаси, Канівський меморіальний парк, Шевченківський національний заповідник "Тарасова гора", Золотоніський меморіальний парк, "Замкова гора", м. Чигирин) та міських (парк Хіміків, "Долина троянд" – м. Черкаси, Черкаський дитячий парк) парків. Серед їхніх насаджень трапляються *Thuja occidentalis* 'Ellwangeriana Aurea', *Sorbus aucuparia* L. 'Pendula', *Viburnum* × *carlesii* Hemsl. (м. Черкаси), *Picea schrenkiana*, *Betula pendula* Roth 'Youngii', *Sorbus intermedia* (Ehrh.) Pers. (м. Канів), *Prunus pissardii* Carriere, *Juglans cinerea* L., *Padus virginiana* (L.) Mill. (м. Золотоноша), *Pinus banksiana* Lamb. (м. Чигирин).

Частина парків Середнього Подніпров'я (Переяслав-Хмельницький міський, "Соснівський" – м. Черкаси, ім. Шевченка – м. Чигирин, "Перемога" – м. Звенигородка, дитячий парк – м. Шпола) мають дуже бідний видовий склад, обмежений 11-18 видами й культиварами. Частково це пояснюється незначними площами, що займають зазначені об'єкти (від 2 до 6,65 га). Насадження цих парків сформовані з *Acer platanoides*, *A. saccharinum* L., *Aesculus hippocastanum*, *Robinia pseudoacacia* L., хоча тут також трапляються окремі екземпляри *Juniperus squamata* Buch.-Ham.ex D. Don 'Meureri', *Fraxinus lanceolata* Borkh. (м. Переяслав-Хмельницький), *Gymnocladus dioica* (L.) K. Koch (м. Чигирин), *Quercus robur* 'Fastigiata' (м. Звенигородка).

Для оцінювання участі видів у формуванні паркового ландшафту можна використовувати показник видової насиченості, який демонструє, скільки видів (внутрішньовидових категорій) припадає на одиницю площі об'єкта озеленення. Парки, що мають високий показник видової насиченості, зручно використовувати для проведення навчальних екскурсій.

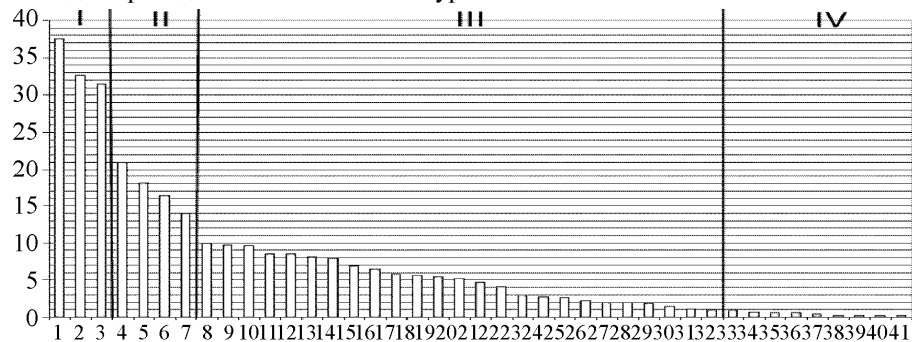

Рис. 2. Видова та внутрішньовидова насиченість деревних рослин в основних об'єктах озеленення Середнього Подніпров'я (пояснення див. у рис. 1)

За зазначеним показником об'єкти озеленення Середнього Подніпров'я можна поділити на 4 групи: I – понад 30 видів і внутрішньовидових категорій на 1 га (Ботанічний сад Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького; сільський парк с. Васютинці та Васютинський шкільний парк); II – 10-30 таксонів на 1 га (Черкаський дитячий парк, парк 3-ї міської лікарні м. Черкаси, парк Маслівського аграрного технікуму, парк с. Малі Канівці); III – від 1 до 10 (25 об'єктів, переважно міські парки); IV – менше 1 (9 об'єктів, переважно старовинні парки – Смілянський міський, Мліївського інституту помології, Будищанський, Корсунь-Шевченківський, Козачанський, "Замкова гора" м. Чигирин, Даріївський, Ташанський, Великобурімський) (рис. 2).

Висновки. Асортимент видів, гібридів та культиварів, що використовуються у паркових об'єктах Середнього Подніпров'я, змінюється у значних межах – від 11-15 до 147-172. Більшість найважливіших паркових об'єктів озеленення Середнього Подніпров'я мають бідний таксономічний склад і потребують оптимізації та коректування.

Література

1. Кохно М.А. Дендрофлора України. Дикорослі та культивовані дерева й кущі. Голонасінні : довідник / М.А. Кохно, В.І. Гордієнко, Г.С. Захаренко та ін. / за ред. М.А. Кохна, С.І. Кузнецова; НАН України, Нац. бот. сад ім. М.М. Гришка. – К. : Вид-во "Вища шк.", 2001. – 207 с.
2. Кохно М.А. Дендрофлора України. Дикорослі та культивовані дерева й кущі. Покритонасінні. – Ч. I. Довідник / М.А. Кохно, Л.І. Пархоменко, А.У. Зарубенко та ін. / за ред. М.А. Кохна. – К. : Вид-во "Фітосоціоцентр", 2002. – 448 с.
3. Кохно М.А. Дендрофлора України. Дикорослі та культивовані дерева й кущі. Покритонасінні. – Ч. II. Довідник / М.А. Кохно, Н.М. Трофименко, Л.І. Пархоменко та ін. / за ред. М.А. Кохна та Н.М. Трофименко. – К. : Вид-во "Фітосоціоцентр", 2005. – 716 с.
4. Дерій І.Г. Ценные растения охранного дендрогенофонда садово-парковых экосистем Приднепровской возвышенности с повышенным уровнем естественной радиоактивности и их рациональное использование при создании и обогащении ландшафтов / И.Г. Дерий // Охрана, изучение и обогащение растительного мира : межвед. науч. сб. – К. : Изд-во "Вища шк." – 1980. – Вып. 7. – С. 18-36.
5. Дерій І.Г. Дендрофлора міста Черкас та його околиць і деякі наслідки інтродукції / І.Г. Дерій // Інтродукція та акліматизація рослин на Україні : респ. міжвід. наук. зб. – К. : Вид-во "Наук. думка". – 1975. – Вип. 7. – С. 18-27.
6. Клименко Ю.О. Историчний розвиток, сучасний стан та проблема відродження старовинних парків правобережного Лісоостепу України / Ю.О. Клименко // Інтродукція рослин : зб. наук. праць. – 1999. – № 1. – С. 85-89.
7. Кохно М.А. Історія інтродукції деревних рослин в Україні (короткий нарис) / М.А. Кохно. – К. : Вид-во "Фітосоціоцентр", 2007. – 67 с.
8. Кохно М.А. Каталог дендрофлори України / М.А. Кохно. – К. : Вид-во "Фітосоціоцентр", 2001. – 72 с.
9. Кохно Н.А. Теоретические основы и опыт интродукции древесных растений в Украине / Н.А. Кохно, А.Н. Курдюк. – К. : Изд-во "Наук. думка", 1994. – 188 с.
10. Липа О.Л. Визначні сади і парки України та їх охорона / О.Л. Липа. – К. : Вид-во Київського ун-ту, 1960. – 176 с.
11. Липа О.Л. До вивчення фондів декоративних деревних і чагарникових екзотів України / О.Л. Липа // Вісті АН УРСР : зб. наук. праць. – К. : Вид-во АН УРСР. – 1937. – № 4-5. – С. 74-94.
12. Липа О.Л. Заповідники та пам'ятки природи України: реєстр-довідник / О.Л. Липа, А.П. Федоренко. – К. : Вид-во "Урожай", 1969. – 185 с.
13. Потульницький П.М. Структура декоративних зелених насаджень міста Черкас / П.М. Потульницький // Наукові записки Черкаського педінституту. – Черкаси. – 1957. – Т. XI. – С. 205-215.
14. Mosyakin S.L. Vascular plants of Ukraine / S.L. Mosyakin, M.M. Fedoronchuk // Nomenclatural checklist. – Kiev, 1999. – 345 p.

Спряйло А.В. Таксономическое разнообразие важнейших объектов озеленения Среднего Поднепровья

Оценено таксономическое разнообразие важнейших парковых объектов озеленения Среднего Поднепровья. Установлено, что ассортимент видов, гибридов и культиваров, используемых в парках региона, колеблется в значительных пределах – от 11-15 до 147-172. Выделено четыре группы парков по показателю видовой насыщенности: I группа (3 объекта) – более 30 видов и внутривидовых категорий на 1 га; II (4 объекта) – 10-30 таксонов на 1 га; III – от 1 до 10 (25 объектов); IV (9 объектов) – менее 1. Большинство важнейших парковых объектов озеленения Среднего Поднепровья имеют бедный таксономический состав и нуждаются в коррекции.

Ключевые слова: таксономическое разнообразие, парки, видовая насыщенность, интродуцированные виды, оптимизация.

Spriahailo O.V. The Taxonomic Variety of Major Greenery Sites of the Middle Dnieper Area

The taxonomic variety of major park greenery sites of the Middle Dnieper area is reviewed. It was established that the range of species, hybrids and cultivars, used in the region's parks varies greatly – from 11-15 to 147-172. Four groups of parks were established based on the species saturation: I group (3 sites) – more than 30 species and intraspecific categories on 1 ha.; II group (4 sites) – 10-30 taxons on 1 ha; III group – from 1 to 10 (25 sites); IV (9 sites) – less than 1. The majority of parks of Middle Dnieper area are proved to have poor taxonomic composition and need correction.

Keywords: taxonomic variety, parks, species saturation, introduced species, optimization.

УДК 630*164 Здобувач І.Я. Тимочко; доц. Ю.А. Мельник, канд. с.-г. наук –
НЛТУ України, м. Львів

ФЛОРИСТИЧНИЙ СКЛАД ЦЕНОПОПУЛЯЦІЙ ЗА УЧАСТЮ *ALLIUM URSINUM* L.

Розглянуто флористичний склад ценопопуляцій за участю *Allium ursinum* залежно від типів лісорослинних умов і типів лісу. Виявлено сімнадцять місць зростання *Allium ursinum* у різних типах лісорослинних умов і типах лісу, де закладено пробні площі. Встановлено, що цибуля ведмежа надає перевагу свіжим і вологим евтрофним (сугрудовим і грудовим) лісорослинним умовам. Загальне вкриття травостою на пробних площах змінюється в межах 60-100 %. Встановлено, що на ПП-2Гр цибуля ведмежа та білоцвіт весняний утворюють стовідсоткове трав'яне вкриття, решта видів – поодинокі.

Ключові слова: *Allium ursinum*, ценопопуляція, флористичний склад, типи лісорослинних умов, типи лісу.

Вступ. Знання біології, екології і, що особливо важливо, стратегії виду, лежить в основі актуального на цей час завдання збереження популяцій рідкісних видів рослин. Упродовж останнього десятиріччя, у зв'язку зі втратою біотичного різноманіття й загальною деградацією довкілля, дослідження і збереження популяцій таких видів набувають особливої актуальності. Прикладом може слугувати рідкісний вид – цибуля ведмежа, черемша з родини *Alliaceae*. *Allium ursinum* – кавказько-європейський лісовий вид, пізньовесняний ефемероїд, геофіт, кальцієфіл, тіньовитривалий евтрофний мезофіт, який в Україні спорадично трапляється на Поліссі, у Лісостепу, у Карпатах. Вид внесено до Червоної книги України [6].

Рід *Allium* L. (*Alliaceae*), що нараховує близько 780 видів (Friesen et al., 2006), є одним з найбільших родів світової флори [10]. Він входить до числа

20 найбільших родів квіткових рослин. Будь-яка група рослин з настільки багатою різноманітністю априорі є складним об'єктом для повного систематичного дослідження. Через величезне різноманіття цибуль світової флори, за останніх 140 років, з часу виходу в 1875 р. "Alliorum adhuc cognitorum" Е. Регеля, не було спроби створення монографічної обробки всієї родини *Alliaceae* загалом [11]. Як і під час вивчення інших великих родів, таксономічна і систематична робота в роді *Allium* йшла в руслі виконання регіональних оглядів флор великих територій або монографічної обробки видів у межах внутрішньородових таксонів.

У багатотомному виданні "Флора УРСР" (1950) автори подають інформацію про кількісний вміст роду *Allium*, що нараховує 400 видів поширених в Європі, Північній Африці до Абіссинії, у позатропічних країнах Азії, у Північній Америці. Порівняно невелика кількість видів відома в Південній Америці (в області Анд). У колишньому СРСР автори систематизували 230 видів, з них в УРСР – 37 видів. Варто зазначити, що для колишньої УРСР типова *Allium ursinum* з пухнастими квітконіжками росте в Середній і Північній Європі, на Кавказі і в Малій Азії. Вид з тригранним стеблом при основі з двома довгочерешковими довгасто-еліптичними або еліптично-ланцетними листками систематизовано як цибуля українська, левурда, черемша – *Allium ucrainicum* (Oksner & Kleorow) Bordz. [1]. Єдине дослідження родини *Alliaceae* на території Східної Європи виконав Т.Я. Омельчук-Мякушко в 1979 р. у "Флорі європейської частини СРСР", де систематизовано 52 види роду [2]. У виданні Flora Europaea (1980) виділено *Allium ursinum* з підвидом *Allium ursinum* subsp. *ucrainicum* Kleorow & Oksner [9]. У монографії Й.Й. Сікури, О.М. Шиша (2010) описано 529 видів роду Цибуля (*Allium* L.) різного ботаніко-географічного походження [4].

Мета роботи – встановити флористичний склад ценопопуляцій за участю *Allium ursinum* залежно від типів лісорослинних умов і типів лісу.

Об'єктом дослідження є фітоценотичні особливості та структура популяцій *Allium ursinum* у природних умовах і в культурі.

Матеріали і методи дослідження. Для вивчення структурно-функціональної організації популяцій *Allium ursinum* у регіоні досліджень було закладено 10 моніторингових ділянок (Львівська обл.), 5 ділянок у межах Івано-Франківської обл., дві ділянки в Ботанічному саду НЛТУ України в деревних насадженнях в умовах різного господарського використання та охоронного режиму. Моніторингові ділянки репрезентували природні й культивовані популяції у різних локалітетах. Пробні площі закладено за загальноприйнятою в лісовій таксації методикою та відповідно до вимог ОСТ-56-69-83 [3]. Для опису рослинних угруповань використано методики польових досліджень, які розроблено у [7,8]. Біномінарну номенклатуру деревних рослин представлено за "Словником таксономічних назв деревних рослин" [5].

Результати дослідження та їх обговорення. У процесі досліджень виявлено сімнадцять місць зростання *Allium ursinum* у різних типах лісорослинних умов і типах лісу, де закладено пробні площі. Їх згруповано таким чином.

ПП-1Пр – Перемишлянського лісництва ДП "Бібрське лісове господарство", кв. 16, вид. 3, площа виділу 10,0 га. Географічні координати –